

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА КРАЩА ПРАКТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Ясенецький Володимир Станіславович

аспірант кафедри публічних фінансів,

Державний податковий університет

Важливе значення для зміцнення фінансової спроможності територіальних громад в Україні є вивчення та адаптація досвіду іноземних країн, що демонструє ключову роль ресурсного забезпечення. Мова йде про активну мобілізацію фінансових, організаційних та інвестиційних ресурсів, що сприяє розширенню спектру та якості муніципальних послуг. Як наслідок, зростають надходження до місцевих бюджетів, зокрема за рахунок податку на прибуток підприємств, податку на нерухомість, туристичних зборів та інших фіскальних платежів.

Для обґрунтованого відбору країн, чий досвід є найбільш релевантним для України, доцільно використовувати декілька ключових критеріїв. Перш за все, це частка місцевих бюджетів у загальній структурі доходів країни та економіці в цілому. Наприклад, співвідношення доходів місцевих бюджетів до ВВП дозволяє оцінити фіскальний вплив територіальних громад на економіку тієї чи іншої країни. Показник частки доходів місцевих бюджетів у доходах загального сектору державного управління ілюструє рівень бюджетної децентралізації.

Представлені в таблиці дані дають змогу оцінити частку доходів місцевих бюджетів у структурі ВВП та у загальному секторі державного управління окремих країн.

Таблиця 1

Частка доходів місцевих бюджетів у ВВП окремих країн та в системі публічних фінансів

№	Країна	Доходи місцевих бюджетів до ВВП, %	Доходи місцевих бюджетів у секторі загального державного управління, %
1.	Данія	30,1	62,3
2.	Ісландія	12,7	29,2
3.	Канада	14,4	29,9
4.	Латвія	10,1	28,2
5.	Литва	9,1	25,3
6.	Нідерланди	13,1	30,1
7.	Польща	13,4	33,2
8.	Фінляндія	22,0	41,6
9.	Швеція	23,7	48,7
10.	Україна	10,7	31,1

Джерело: OECD [1]

Як видно з таблиці, співвідношення обсягів доходів місцевих бюджетів до обсягів доходів у секторі загального державного управління є найбільшим у Данії (62,3%), Фінляндії (41,6%) та Швеції (48,7%). При цьому за часткою доходів місцевих бюджетів у ВВП ці ж країни помітно випереджають інші. Це свідчить про результативність цілеспрямованої політики бюджетної децентралізації та ефективність системи фінансової автономії місцевого рівня. У зазначених країнах місцеві бюджети забезпечують значну частину витрат на освіту, охорону здоров'я, соціальні послуги, інфраструктуру та інші ключові функції. Крім того, високі частки місцевих бюджетів у загальнодержавних фінансах дозволяють органам місцевого самоврядування самостійно приймати рішення щодо вибору пріоритетів розвитку своїх територій. Для порівняння, в Україні цей показник є нижчим – 10,7% до ВВП і 31,1% у секторі загально державного управління, що вказує на необхідність посилення стратегій розвитку та підтримки фінансової спроможності територіальних громад.

У Швеції доходи муніципалітетів формуються переважно за рахунок податків, плати за послуги та державних грантів. Основним джерелом надходжень є муніципальний податок. Уряд країни запровадив ефективну систему податкового вирівнювання, яка збалансовує відмінності у податкових надходженнях між муніципалітетами. Ця система працює у двох напрямках: вирівнює різницю у податковій базі на душу населення та розподіляє кошти муніципалітетам зі складнішою структурою витрат та несприятливим демографічним складом. Бюджетна політика Швеції враховує демографічні, економічні та географічні відмінності між муніципалітетами, створюючи умови для фінансової стійкості, спирається на використання показників ефективності місцевого економічного розвитку для покращення реалізації муніципальних програм [2].

Однією з ключових особливостей фінансової моделі муніципального сектору Фінляндії є законодавчо закріплена неможливість дефолту муніципалітетів (Закон «Про банкрутство» [2]), що забезпечує високий рівень кредитної надійності. Це дозволяє муніципалітетам ефективно брати участь у фінансових ринках та отримувати фінансування на пільгових умовах. Важливим елементом фінансової автономії є необмежене право муніципалітетів підвищувати ставку місцевого податку на доходи фізичних осіб. Для забезпечення фінансовими ресурсами муніципальних компаній та установ, створених органами місцевого самоврядування, вони мають право на кредитування за умови повної гарантії з боку засновника. Така гарантія дозволяє кредиторам напряму звертатися до гаранта у разі необхідності. Фінська система також передбачає створення спільних муніципальних об'єднань для здійснення

делегованих повноважень або регіональних функцій, що зміцнює фінансову стійкість через розподіл відповідальності [2].

У Фінляндії діє Консультативний комітет з питань місцевих фінансів при Міністерстві фінансів, до складу якого входять представники різних міністерств та Асоціації муніципалітетів і регіонів Фінляндії (AFLRA) [3]. Блок заходів з планування фінансів тісно пов'язаний із системою макроекономічного управління, що сприяє кращій інтеграції місцевих фінансів до загальної системи державних фінансів. Окремо виділено блок питань мікроекономічного управління, що регламентують оцінку фінансового стану громад та покриття дефіциту, спрямований на підтримку фінансової стабільності муніципалітетів. Система передбачає чіткі правила для зменшення ризиків та прозорі механізми державної підтримки.

Для системи державних фінансів Фінляндії характерною є «Програма фінансів місцевих органів влади», що формується Міністерством фінансів у співпраці з іншими інституціями. Програма ґрунтується на принципі достатності фінансових ресурсів та враховує пропозиції місцевого самоврядування. Вона є важливим інструментом для забезпечення прозорості моніторингу місцевих фінансів та досягнення визначеного рівня дефіциту. У Фінляндії також діє Державний центр спільних послуг по фінансам та кадрам, який надає уряду послуги з адміністрування. Центр впроваджує автоматизацію процесів із застосуванням штучного інтелекту для оптимізації рутинних завдань [3].

У Данії кожного року уряд та Асоціація муніципалітетів Данії (KL) укладають економічну угоду, яка визначає загальні рамки для видатків, пільгові позики та орієнтири для місцевих податків. З 2013 р. ці рамки стали частиною законодавства про бюджетне планування, визначивши чотирирічні ліміти на поточні витрати муніципалітетів. Основним фінансовим інструментом підтримки громад є Блокова дотація, яка регламентує покриття значної частини їхніх потреб. У Данії впроваджено принцип прозорості в системі бюджетування, тому відповідна інформація регулярно публікується на офіційних сайтах. До системи місцевих бюджетів Данії входять 98 муніципалітетів, які щорічно укладають бюджетні угоди з національним урядом, визначаючи ключові пріоритети бюджетної політики у контексті соціально-економічних завдань [4]. До ключових пріоритетів відноситься розвиток охорони здоров'я, підтримка літніх людей та оптимізація адміністративного управління.

З січня 2025 року в Польщі набув чинності закон про доходи місцевих органів влади, який змінив модель їхнього фінансування у напрямі зміцнення та стабілізації місцевих фінансів [5]. Ключовим нововведенням є зміна механізму розрахунку доходів від загальнодержавних податків. Базою для розрахунку стане частка у загальному доході платників податків, зареєстрованих на території відповідного органу місцевого

самоврядування, що усуває залежність місцевих доходів від змін у загальнодержавній податковій політиці та стимулює місцеві органи до активної участі в економічному розвитку. Також в Польщі запроваджується новий механізм корекції заможності органів місцевого самоврядування, який передбачає автоматичне зменшення обсягу приросту доходів від РІТ та СІТ для найбагатших муніципалітетів [6]. Корекція застосовується, якщо індекс заможності JST перевищує 120% середнього індексу заможності відповідної категорії, і становить 50–70% надлишку. Нова модель є непрямою та здійснюється автоматично на етапі розподілу податкових надходжень, що підвищує передбачуваність доходів та стимулює економічний розвиток без ризику втрати стабільності місцевих бюджетів.

Вивчення зарубіжного досвіду провідних європейських країн, таких як Швеція, Фінляндія та Данія, а також реформ у Польщі, надає цінні інсайти для зміцнення фінансової спроможності територіальних громад в Україні. Успішні моделі бюджетної децентралізації, системи податкового вирівнювання, законодавче забезпечення фінансової стабільності, механізми співпраці між органами влади та залучення громадськості, а також прозорість бюджетних процесів можуть бути адаптовані до українських реалій.

Список використаних джерел:

1. Subnational government revenue in 2022. OECD. 2022. URL: <https://data-explorer.oecd.org/>
2. Vanhuysse F., Nilsson A., Arra V., Requena A., Agerström M. Municipal Finance in Sweden. URL: <https://www.sei.org/wp-content/uploads/2021/05/factsheet-municipal-finance.pdf/>
3. Funding strategy in Finland; MuniFin's guarantee. URL: https://www.kuntarahoitus.fi/wpcontent/uploads/2024/07/MuniFin_Onepager_2023_FINAL.pdf
4. Budget 2025: Kommunalpolitikere vil have mere offentlig-privat samarbejde og velfærdsteknologi. URL: <https://www.danskindustri.dk/offentlig-privatsamarbejde/nyheder/nyheder---arkiv/nyhedsarkiv/2024/11/budget-2025/>
5. Majchrzak A. Zmiany w dochodach jst od 2025 r. Absolwentka Wydziału Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. 2025. URL: <https://www.wolterskluwer.com/pl-pl/expert-insights/dochody-jst-zmiany>
6. Reforma dochodów jednostek samorządu terytorialnego – szczegółowe rozwiązania i ich skutki Ministry of finance of Poland. URL: https://www.sgipw.wlkp.pl/wp-content/uploads/2024/08/5.prezentacja-MF_reforma-systemu-dochodow-JST_projekt_maj-2024.pdf